

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Львівський інститут

МАУП

Кафедра психології

Затверджую

Директор навчального підрозділу

Лелик Л.І.

«31» серпня 2020 р.

Схвалено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від «31» серпня 2020 р.

Завідувач кафедри Т.М. Вакуліч Т.М. Вакуліч

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціально-психологічна адаптація

спеціальності:

053 Психологія

(шифр і назва спеціальності)

освітній рівень:

другий (магістерський)

(назва освітнього рівня, ОКР)

освітньої програми:

053 Психологія

(шифр і назва освітньої програми)

спеціалізації:

Психологія

(за наявності)

(назва спеціалізації)

Розробник (-и) робочої програми навчальної дисципліни:

А.М.Грись, професор, доктор психологічних наук.

Викладач:

А.М.Грись, професор, доктор психологічних наук.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри психології
Протокол від 31 серпня 2020 р. № 1

Завідувач кафедри _____ О.Л.Шопша
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми
(керівником освітньої програми 053 Психологія) _____. 2020 р.
(назва освітньої програми)

Керівник освітньої програми _____ О.Л.Шопша
(підпис)

Робочу програму перевірено _____. 20__ р.

Заступник директора _____ А.Г.Гольцов
(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання		
	денна	Заочна (1,6)	Заочна (2,0)
курс	1	1	1
семестр	1	1	1
обсяг кредитів	4	4	4
Обсяг годин, в тому числі:	120	120	120
аудиторні	34	2	4
модульний контроль	3	-	-
семестровий контроль	1	1	1
самостійна робота	70	116	114
Форма семестрового контролю	залік	залік	залік

2. Статус дисципліни: *основна*

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Соціально-психологічна адаптація” є: формування системних уявлень про різні аспекти багатомірного явища адаптації, механізми адаптації, еволюційно-когнітивні схеми адаптації. Розкриття ролі особистості в адаптаційному процесі, оволодіння навичками психодіагностики соціально-психологічної адаптації особистості, технологіями та навичками роботи з підвищення адаптаційних ресурсів особистості.

Завдання:

- оволодіння знаннями, що дають змогу оцінювати рівень соціально-психологічної адаптованості особистості, осмислення основних підходів та концепцій, що описують різні методичні і змістовні прийоми роботи психолога із активізації адаптаційних ресурсів особистості;
- оволодіння загальними методами і технологіями роботи, вивчення можливостей і обмежень кожного з методів, найбільш поширених прийомів і технік та адекватного їх застосування у різних ситуаціях порушення адаптації;
- осмислення особливостей роботи психолога в установах різного типу, специфічних проблем, що постають перед психологом у контексті соціально-психологічної адаптації;
- формування уявлень про місце психологічної допомоги з підвищення адаптаційних ресурсів особистості у системі діяльності психологічної служби;
- розвиток професійної самосвідомості майбутніх фахівців, спонукання їх до самодослідження свого особистісного та професійного адаптаційного потенціалу.

4. Компетентності та програмні результати навчання за дисципліною

Інтегральна компетентність

Здатність вирішувати складні завдання і проблеми в процесі навчання і професійної діяльності в області психології, передбачає проведення досліджень і / або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

1. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях
2. Здатність проведення наукових та прикладних досліджень на професійному рівні.
3. Здатність професійно аналізувати інформацію, оцінювати повноту і можливості її використання.
4. Уміння виявляти, ставити і вирішувати проблеми.
5. Здатність мотивувати людей і рухатися до спільної мети.

**Спеціальні (фахові)
компетентності (ФК)**

1. Здатність самостійно планувати, організувати і здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни і практичної значущості.
2. Здатність розуміти і використовувати інноваційні технології в професійній діяльності.
3. Здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностическую і іншу в залежності від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів і технік.
4. Здатність до ділових комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, навички роботи команд.
5. Здатність дотримуватися в професійній діяльності норм професійної етики і керуватися загальнолюдськими цінностями.

5. Структура навчальної дисципліни

**Тематичний план дисципліни
«Соціально-психологічна адаптація»**

№ п/п	Назва теми, розділу	Лекції,	семін., практ.	Само- стійна робота	Форми контр.
Змістовий модуль I. Феномен адаптації у сучасних дослідженнях					
Тема 1.	Основні напрямки досліджень соціально-психологічної адаптації	2		5	У
Тема 2.	Адаптація як сукупність новоутворень особистості	2	2	6	У,
Тема 3.	Механізми адаптації особистості	2	2	5	У, К
Змістовий модуль II. Деадаптація неповнолітніх як соціально-психологічний феномен					
Тема 4.	Психологічні концепції та підходи до вивчення проблеми деадаптації особистості	2		6	У, Ср
Тема 5.	Психологічні особливості соціально деадаптованих осіб	2	2	6	У Пк
Тема 6.	Структура, критерії та показники деадаптації особистості	4		6	У
Тема 7.	Типи та рівні деадаптації особистості	4	2	6	У
Змістовий модуль III. Зміст діяльності психолога з підвищення адаптивного потенціалу					
Тема 8.	Діагностика соціальної адаптації-деадаптації особистості	4		6	У, Ср
Тема 9.	Психологічна допомога особистості з деадаптивною поведінкою	4	2	6	У, К
Тема 10.	Технології підвищення адаптованості особистості	2	2	6	У
Змістовий модуль IV. Основні напрямки діяльності психолога з підвищення адаптаційних ресурсів особистості					
Тема 11.	Ресурсний підхід у забезпеченні соціально-психологічної адаптації	4	2	6	У, Ср
Тема 12.	Професійна адаптація	2	2	6	К
	ВСЬОГО 120	34	16	70	залік

Форми контролю:

- усне опитування – У
- контрольні роботи – КР
- перевірка конспектів – ПК
- перевірка знань для самостійної роботи – СР

6. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Феномен адаптації у сучасних дослідженнях

Тема 1. Основні напрямки досліджень соціально-психологічної адаптації

Напрямки досліджень адаптації: медико-психологічні аспекти (внутрішньоособистісні процеси – динаміка і гармонія потребово-мотиваційної сфери особистості, установлення контакту суб'єкта адаптації зі своїм власним “Я”); психофізіологічний аспект (адаптація як процес урівноважування, перебудови різних психофізіологічних систем організму, спрямованих на підтримання внутрішнього гомеостазу). Стадії адаптації визначаються на основі об'єктивно фіксованих змін психофізіологічних показників, їх динаміки у ході діяльності; комплексне вивчення станів (вивчення психічних і функціональних станів у процесі трудової діяльності).

Успішна адаптація як оптимальна рівновага між цінностями, особливостями індивіда й правилами, вимогами оточуючого соціального середовища. Деадаптація – небажання визнавати або невміння виконувати вимоги соціального середовища, а також реалізовувати свою індивідуальність у конкретних соціальних умовах.

Література: [1-8,11-15,26-30,35,39,45,56-62,70]

Тема 2. Адаптація як сукупність новоутворень особистості

Процесуальний і результативний підходи до вивчення адаптації. Сукупність психічних якостей, які сформувалися у процесі адаптації і привели до того чи іншого результату. Сукупність новоутворень (знання, уміння, навички, система міжособистісної взаємодії з соціальним оточенням). Самототожність адаптанта. Схема оцінки процесу адаптації: вплив факторів середовища-сприйняття цього впливу суб'єктом-актуалізація уже сформованих сторін життєдіяльності, засобів внутрішньо-і міжособистісної взаємодії-досягнення адаптації внаслідок достатнього пристосування за рахунок актуалізованих засобів (або ж деадаптації як результат недостатньої компенсації-деадаптація).

Література: [3-11,18-24,29-37,40-47, 65-69]

Тема 3 Механізми адаптації особистості

Індивідні механізми адаптації. Адаптивні процеси і реакції людини як індивіда в умовах суттєвих змін у зовнішньому середовищі. Адаптація як неперервне протиріччя між змінами та збереженням, динамікою і статикою. Концепція адаптаційного синдрому Г. Сельє. Індивідуальний рівень адаптивності. Рівні адаптивності за характером реактивності організму. Типи індивідів (В. П. Казначеев), залежно від особливостей протікання адаптивних процесів: *спринтери* – для яких характерні короточасні зміни, що швидко розвиваються і інтенсивно протікають; *стайери* т- зміни повільно розвиваються і помірної інтенсивності, але досить довго зберігаються адаптивні зрушення. Адаптація і біоритми.

Література: [1-7,11-19,21-29,31-36,47-52,56-64]

Змістовий модуль II. Деадаптація як соціально-психологічний феномен

Тема 4. Психологічні концепції та підходи до вивчення проблеми деадаптації

Деадаптація особистості у психодинамічних теоріях (К. Абрахам, , М. Кляйн, З. Фрейд). Теорія об'єктних відносин (Д. Віннікот), теорії неофрейдистів (А. Адлера, К. Юнга) та его-психологів (Е. Еріксон, К. Хорні), Теорія прихильності прив'язаності (Д. Боулбі). Типові

особистісні розлади внаслідок порушень прив'язаності. Теорія сепарації-індивідуації (Маргарет Малер).

Теорія мислення У. Біона і нові техніки дитячого аналізу. Дослідження внутрішніх суперечностей як різновиду психологічної дезадаптації в теорії поля К. Левіна та когнітивній концепції Л. Фестінгера. Гуманістичні теорії особистості К. Роджерса, А. Маслоу. Когнітивно-біхевіоральні концепції дезадаптації особистості. Теорія сімейних систем М. Боуена. Психогенеалогія (А. Шутценбергер) Дослідження дезадаптації у працях українських дослідників (Н.Ю. Максимова, С.І. Яковенко та ін). Концепції духовності у подоланні дезадаптації (Д. Авдєєв, І. Влахос).

Література: [3-9,18-24, 33-40,45-50,54-60,75]

Тема 5. Психологічні особливості соціально дезадаптованих осіб

Стан дослідження феномена дезадаптації неповнолітніх у зарубіжній та вітчизняній літературі. Психофізіологічні чинники виникнення девіантної поведінки неповнолітніх. Порушення поведінки, зумовлені дисгармонійним психічним розвитком (акцентуації характеру, невротичні розлади, кризові стани та порушення потягів у підлітковому віці, прояви психічних захворювань та аутичні розлади). Психологічна та соціальна дезадаптація неповнолітніх. Вікові аспекти дезадаптації неповнолітніх. Психологічна травма і дезадаптація. Амбівалентність та адаптація неповнолітніх. Змістові аспекти-складові феномена амбівалентності.

Література: [5-11,18-25,31-37,42,47-54,62-67,70]

Тема 6. Структура, критерії та показники адаптації-дезадаптації особистості

Мотиваційна, афективно-когнітивна та поведінкова складові особистісної дезадаптації. Навіюваність дезадаптованих неповнолітніх (І. Манілов), емпатія (Т. Рябовол) та саморегуляція (О. Максим) дезадаптованих молодших школярів, смисложиттєві орієнтації (В. Харитонов) та соціальна спрямованість особистості дезадаптованих підлітків (Л. Філоненко). Авторська модель критеріїв оцінювання соціально-психологічної адаптації-дезадаптації неповнолітніх: Образ Я і психологічні травми, Образ Я і емоції (тривожність, агресивність), Образ Я і механізми захисту, Образ Я і цінності, установки, , Образ Я і стосунки, Образ Я і акцентуації характеру, Образ Я і поведінка, спрямованість особистості, стереотипи, навіюваність, локус контролю тощо. Сутність суб'єктивного та об'єктивного підходів до вимірювання дезадаптації неповнолітніх.

Література: [1-8,11-15,26-30,35,39,45,56-62,70]

Тема 7. Типи та рівні дезадаптації особистості

Порушення правових норм: делінквентна поведінка. Порушення моральних норм поведінки: педагогічна занедбаність, біологічно зумовлена соціальна дезадаптація, власне важковиховуваність, ситуативна дезадаптація (Н.Ю. Максимова). Стереотипи поведінки: оригінали-диваки, особистість з порушеннями психофізичного розвитку.

Адиктивна поведінка (епідеміологія хімічної залежності, фактори ризику адиктивної поведінки, нейропсихологічні паттерни адиктивної поведінки (Б. Ткач), особливості клінічних форм адиктивної поведінки, нехімічні адикції (патологічний потяг до азартних ігор (Ф. Щеглов), еротичні адикції: любовні, сексуальні адикції, “соціально прийнятні” адикції: спортивні адикції, адикції стосунків, адикція трати грошей, інтернет-адикції (О.Ю. Єгоров, С.О. Ігумнов). Рівні дезадаптації: психотичний рівень організації особистості, невротичний рівень організації особистості. Рівні дезадаптації в залежності від етапу травматизації, чинників та умов формування.

Література: [3-11,18-24,29-37,40-47, 65-69]

Змістовий модуль III. Зміст діяльності психолога з активізації адаптаційних ресурсів

Тема 8. Діагностика соціальної адаптації-дезадаптації особистості

Сучасні моделі вимірювання соціально-психологічної дезадаптації неповнолітніх. Методи діагностики дезадаптації неповнолітніх та їх інтерпретація. Проблеми інтерпретації діагностичних процедур. Проективні методи діагностики дезадаптації неповнолітніх. Особливості роботи психолога залежно від типу професійного середовища. Взаємодія психолога з іншими фахівцями у процесі діагностики та надання психологічної допомоги.

Література: [1,-7,11-19,21-29,31-36,47-52,56-64]

Тема 9. Психологічна допомога особистості з дезадаптивною поведінкою

Психологічне консультування з проблем дезадаптації. Психотерапія та психокорекція дезадаптації неповнолітніх. Техніки класичних напрямків психотерапії у вирішенні проблем дезадаптації: психоаналітичне інтерв'ю, когнітивні домашні завдання, емоційно-стресова психотерапія та ін. Потенційні можливості нових напрямків психотерапії з подолання дезадаптації неповнолітніх: позитивна, процесуальна психотерапія, бодинаміка, діаналіз, православна психотерапія. Асоціативні методи роботи з соціально дезадаптованими неповнолітніми.

Література: [3-9,18-24, 33-40,45-50,54-60,75]

Тема 10. Технології підвищення адаптованості особистості

Способи регуляції психофізіологічних станів. Групові та індивідуальні форми роботи психолога з дезадаптованими. Програми корекційної роботи відповідно до проявів соціальної дезадаптації. Проективні методи роботи з підвищення адаптаційних ресурсів особистості. Техніки роботи з психологічною травмою (Дженей Уайнхолд, Беррі Уайнхолд). Асоціативні методи роботи з психологічною травмою COPE (подолання) – Офра Аялон. Робота з механізмами психологічного захисту дезадаптованих: проекцією, раціоналізацією, запереченням та ін. (А. Пилипенко, І. Соловійова). Техніки роботи з агресією (гра Гюнтера Хорна “Лепешка”) та дитячо-батьківськими стосунками. Фототерапія у роботі з дезадаптованими (У. Халкола, О. Копитін). Ресурси казкотерапії (З. Евстігнеєва, Р. Ткач). Техніки контейнерування, або трансформації (У. Біон). Техніки роботи з відчуттями (арттерапія, терапія творчим самовираженням М. Бурно), емоційно-образна терапія М. Лінде, техніки символдрами, транзактного аналізу та психодрами.

Література: [5-11,18-25,31-37,42,47-54,62-67,70]

Змістовий модуль ІУ. Основні напрямки діяльності психолога з підвищення адаптаційних ресурсів особистості

Тема 11. Ресурсний підхід у забезпеченні соціально-психологічної адаптації особистості

Витоки наукових основ ресурсного підходу. Б. Вернефельт – засновник ресурсного підходу. Основне положення ресурсного підходу – досягнення рівноваги між експлуатацією існуючих ресурсів та розвитком нових. Ресурс як: запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби; засіб, можливість, якими можна скористатися у разі необхідності. Зовнішні (системи стимулів діяльності, умови забезпечення інформацією, соціально-психологічний клімат, матеріально-технічне забезпечення) та внутрішні ресурси (біогенетичні, пов'язані зі спадковістю; фізіологічні – стан здоров'я, особливості будови організму, фізична витривалість, вік, стать та ін. у контексті адаптивних процесів); індивідуально-психологічні (рівень інтелектуального розвитку – інтелектуальні ресурси, особливості емоційно-вольової сфери та ін.). Види потенціалів особистості (культурний, інтелектуальний, комунікативний, моральний, аксіологічний, творчий, управлінський, трудовий та ін.).

Література: [3-9,13-19,23-27,31-36,44-48,52-58, 63,68]

Тема 12. Професійна адаптація

Рівні професійної мотивації та їх роль у забезпеченні адаптивних процесів. Мотивація професійного навчання та перенавчання. Особистість як суб'єкт адаптації. Мотивація професійного розвитку у професійній діяльності. Стрес і адаптація. Стрес і стресостійкість особистості. Фрустрація і агресивність особистості. Терпимість і стрес-толерантність. Індивідуальний стиль діяльності. Психологічна структура управлінської адаптації. Труднощі цілепокладання, взаємодії, особливості емоційного реагування та їх усвідомлення. Характеристика психологічного простору особистості у процесі професійної діяльності.

Література: [2-10,17-25, 33-38,41-43,48-54, 60,65]

6. Плани семінарських (практичних) занять.

Семінар 1. Основні напрямки досліджень соціально-психологічної адаптації

1. Напрямки досліджень адаптації.
2. Стадії адаптації.

Література: [1-8,11-15,26-30,35,39,45,56-62,70]

Семінар 2. Адаптація як сукупність новоутворень особистості

1. Процесуальний і результативний підходи до вивчення адаптації.
2. Схема оцінки процесу адаптації.

. Література: [3-11,18-24,29-37,40-47, 65-69]

Семінар 3. Механізми адаптації особистості

1. Індивідні механізми адаптації.
2. Концепція адаптаційного синдрому Г. Сельє.
3. Індивідуальний рівень адаптивності.
4. Рівні адаптивності за характером реактивності організму.
5. Типи індивідів (В. П. Казначєєв).
6. Адаптація і біоритми.

Література: [1,-7,11-19,21-29,31-36,47-52,56-64]

Семінар 4. Психологічні концепції та підходи до вивчення проблеми дезадаптації

1. Дезадаптація особистості у психодинамічних теоріях (К. Абрахам, , М. Кляйн, З. Фрейд).
2. Теорія об'єктних відносин (Д. Віннікот),
3. Теорії неофрейдистів (А. Адлера, К. Юнга) та еґо-психологів (Е. Еріксон, К. Хорні)
4. Теорія прихильності прив'язаності (Д. Боулбі).
5. Типові особистісні розлади внаслідок порушень прив'язаності.
6. Теорія сепарації-індивідуації (Маргарет Малер).

Література: [3-9,18-24, 33-40,45-50,54-60,75]

Семінар 5. Психологічні особливості соціально дезадаптованих осіб

1. Стан дослідження феномена дезадаптації неповнолітніх у зарубіжній та вітчизняній літературі.
2. Психофізіологічні чинники виникнення девіантної поведінки неповнолітніх.
3. Порушення поведінки, зумовлені дисгармонійним психічним розвитком
4. Психологічна та соціальна дезадаптація неповнолітніх.
5. Вікові аспекти дезадаптації неповнолітніх.
6. Психологічна травма і дезадаптація.
7. Амбівалентність та адаптація неповнолітніх.
8. Змістові аспекти-складові феномена амбівалентності.

Література: [5-11,18-25,31-37,42,47-54,62-67,70]

Семінар 6. Структура, критерії та показники адаптації-дезадаптації особистості

1. Мотиваційна, афективно-когнітивна та поведінкова складові особистісної дезадаптації.

2. Навіюваність дезадаптованих неповнолітніх (І. Манілов).
3. Сутність суб'єктивного та об'єктивного підходів до вимірювання дезадаптації неповнолітніх.

Література: [1-8,11-15,26-30,35,39,45,56-62,70]

Семинар 7. Типи та рівні дезадаптації особистості

1. Порушення правових норм.
2. Порушення моральних норм поведінки.
3. Стереотипи поведінки.

Література: [3-11,18-24,29-37,40-47, 65-69]

Семинар 8. Діагностика соціальної адаптації-дезадаптації особистості

1. Сучасні моделі вимірювання соціально-психологічної дезадаптації неповнолітніх.
2. Методи діагностики дезадаптації неповнолітніх та їх інтерпретація.
3. Проблеми інтерпретації діагностичних процедур.

Література: [1,-7,11-19,21-29,31-36,47-52,56-64]

Семинар 9. Психологічна допомога особистості з дезадаптивною поведінкою

1. Психологічне консультування з проблем дезадаптації.
2. Психотерапія та психокорекція дезадаптації неповнолітніх.
3. Техніки класичних напрямків психотерапії у вирішенні проблем дезадаптації.

Література: [3-9,18-24, 33-40,45-50,54-60,75]

Семинар 10. Технології підвищення адаптованості особистості

1. Способи регуляції психофізіологічних станів.
2. Групові та індивідуальні форми роботи психолога з дезадаптованими.
3. Програми корекційної роботи відповідно до проявів соціальної дезадаптації.

Література: [5-11,18-25,31-37,42,47-54,62-67,70]

Семинар 11. Ресурсний підхід у забезпеченні соціально-психологічної адаптації особистості

1. Витоки наукових основ ресурсного підходу.
2. Основне положення ресурсного підходу – досягнення рівноваги між експлуатацією існуючих ресурсів та розвитком нових.
3. Види потенціалів особистості

Література: [3-9,13-19,23-27,31-36,44-48,52-58, 63,68]

Семинар 12. Професійна адаптація

1. Рівні професійної мотивацій та їх роль у забезпеченні адаптивних процесів.
2. Мотивація професійного навчання та перенавчання.
3. Мотивація професійного розвитку у професійній діяльності.
4. Характеристика психологічного простору особистості у процесі професійної діяльності.

Література: [2-10,17-25, 33-38,41-43,48-54, 60,65]

8. Контроль навчальних досягнень

8.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	БІІІІ К-сть балів	Модуль 1	Модуль 2

		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	8	8	12	12
Відвідування семінарських занять	1	10	10	14	14
Відвідування практичних занять	-	-	-	-	-
Робота на семінарському занятті	10	10	100	14	140
Робота на практичному занятті	-	-	-	-	-
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	14	140
Виконання завдань для самостійної роботи	5	10	50	16	80
Виконання модульної роботи	2	2	2	2	2
Виконання ІНДЗ	30	-	30	-	30
Разом	59	40	200	62	418
Максимальна кількість балів:	618				
618:100=6,18. Студент набрав X балів; Розрахунок: X:6,18 = загальна кількість балів.			32		68

8.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Самостійна робота 1. (25 годин):

Завдання:

1. Складіть список сучасних проблем соціально-психологічної адаптації осіб дорослого віку та неповнолітніх в умовах системних змін у суспільстві.

2. Складіть блок-схему (у вигляді трьох малюнків), яка відображає: біологічно зумовлену, психологічно зумовлену та соціально зумовлену структуру дезадаптації.

3. Проведіть методичку “Соціально-психологічна адаптація” М. Мельникової. Обґрунтуйте її показники.

4. Проведіть процедуру діагностики критеріїв соціально-психологічної дезадаптації неповнолітніх за Н.Ю. Максимовою.

5. Складіть психологічний портрет дезадаптації особистості з психопатичним типом характеру та запропонуйте проект психологічної роботи з:

- Афективною сферою психопата.
- Когнітивною сферою психопата.

6. Визначте причини соціально-психологічної дезадаптації із застосуванням методів вікових поперечних зрізів та аргументуйте їх.

- Складіть проект психологічної допомоги сім'ї з дезадаптованим неповнолітнім;
- З дезадаптованими особами дорослого віку.

7. Укажіть, які психологічні відмінності проявів дезадаптивної поведінки у акцентуованих підлітків (Л.М. Кузнєцова)?

Відповідь представте порівняльною таблицею.

8. У сучасній практиці надання психологічної допомоги домінує когнітивно-поведінковий підхід, який є директивним напрямком у психотерапії. Водночас існують підходи, які вказують на надмірну технологічність і необхідність зміщення акцентів на

духовну сферу особистості та урахування ціннісних орієнтацій та смисложиттєвих устремлінь особистості».

9. Обґрунтуйте, які якості дезадаптації особистості зумовлюють сучасні пріоритети у виборі того чи іншого напрямку надання психологічної допомоги?

10. Поясніть, у чому сутність розуміння психіки людини представниками цих напрямів.

Самостійна робота 2. (25 годин):

Завдання:

1. У консультативній бесіді із хлопчиком (11 років) виявляється, що у нього є проблема стосунків зі своїм старшим братом, який його постійно б'є. Він ховається під ковдру. Вони живуть в одній кімнаті, яка поділена на сектори: сектор старшого Брата, сестри (чотирьох років) та його «куточок». Які питання можна обговорити із батьками хлопчика та який напрям роботи можна обирати для роботи із хлопчиком?

2. Опишіть феноменологію тривожності з точки зору різних напрямків психології.

3. Складіть рекомендації про те, як можна взаємодіяти з дитиною в сім'ї для профілактики ранніх проявів дезадаптації у підлітковому віці.

4. Дайте характеристику тривожності як психологічного стану і тривожності як риси особистості.

5. Складіть психологічний портрет особистості із неадекватною (завищеною чи заниженою) та конфліктною самооцінкою? Запропонуйте методи роботи для гармонізації самооцінки особистості.

6. Наведіть приклади несформованості моральних якостей особистості як чинника порушення соціально-психологічної адаптації особистості. Обґрунтуйте відповідь. Надайте рекомендації з розвитку моральних якостей особистості.

Самостійна робота 3. (20 годин):

Завдання:

1. У структурі Я-концепції особистості виділяють три основні компоненти: когнітивний, емоційний та конативний. Охарактеризуйте основні порушення у кожному з цих компонентів, які можуть виявлятися у дошкільному, молодшому шкільному та підлітковому віці та запропонуйте шляхи їх корекції.

2. Розкрийте сучасні теорії психологічної травми (Д. Калшед, Ф. Рупперт) та складіть типологію типів травм як чинників порушення адаптивних процесів.

3. Розкрийте сутність концепції депресії А. Бека та запропонуйте 3-5 психологічних технік для роботи з депресією.

4. Доросла клієнтка звернулася до психолога з проблеми прояву мастурбації у своєї дитини. Які напрямки роботи можете запропонувати для роботи з цією темою клієнтки. Складіть короткий проект практики психологічної допомоги. Відповіді обґрунтуйте.

5. Визначте індивідуальні особливості власної особистості та доберіть вправи для самовдосконалення.

5. У практиці психологічної допомоги клієнтку пропонується скласти анонімний список взаємних претензій та кидати їх у символічну скриньку для подальшого обговорення. Наведіть приклад соціально-психологічних проблем адаптації особистості у групі для який може бути корисною ця техніка. Відповідь обґрунтуйте.

6. Клієнтка незадоволена своїм статусом у жодній соціальній групі до яких вона належить. Які методи діагностики Ви запропонуєте на початку роботи із клієнткою. Обґрунтуйте власну думку.

7. Які міжнародні класифікації можуть бути для Вас орієнтиром у розподілі міжпрофесійної відповідальності у контексті роботи з соціально-психологічною адаптацією особистості.

8. Охарактеризуйте прояви порушення функцій прогнозу у осіб із порушенням соціально-психологічної адаптації особистості.

Критерії оцінювання:

- змістовність – 3 бали
- відповідність темі та стилю оформлення – 2 бали

8.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульний контроль здійснюється у вигляді тестування.

Студентами пропонуються тестові завдання у кількості 25 питань.

Критерії оцінювання:

- виконання тестових завдань – максимум 25 балів.

8.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

залік

8.5. Орієнтовний перелік тем контрольних робіт.

1. Концепція соціально-психологічної адаптації особистості Налчаджян.
2. Профілактика порушень соціально-психологічної адаптації особистості у молодшому шкільному віці.
3. Індивідуально-психологічні прояви дезадаптації особистості.
4. Предмет, завдання та методи дослідження соціально-психологічної адаптації особистості.
5. Акцентуації характеру як чинник соціально-психологічної дезадаптації особистості.
6. Психотерапія характеру за Джойсом.
7. Шизоїдний тип особистості та його соціально-психологічна адаптація.
8. Нарцисизм як проблема соціально-психологічної адаптації особистості.
9. Невротичні розлади та проблема соціально-психологічної адаптації особистості.
10. Типи порушень прив'язаності у осіб із дезадаптивною поведінкою.
11. Відмінності між соціально-психологічною та психологічною адаптацією особистості.
12. Соціально-класові відмінності у контексті соціально-психологічної адаптації особистості.
13. Потреба у здоровому способі життя та соціально-психологічна адаптація особистості (Ю. О. Кокойло)
14. Специфіка роботи з клієнтами, що зазнали насильства у сім'ї.
15. Особливості роботи з адиктами.
16. Девіантна та делінквентна поведінка особистості.
17. особливості копінг-стратегій поведінки у осіб із порушеннями соціально-психологічної адаптації особистості.
18. Афективна сфера осіб із порушенням соціально-психологічної адаптації особистості.
19. Вікові особливості соціально-психологічної адаптації особистості.
20. Психологічний профіль девіанта.
21. Механізми психологічного захисту особистості із порушенням соціально-психологічної адаптації особистості.
22. Екзистенційний психоаналіз у роботі з соціально-психологічної адаптації особистості.
23. Соціальні установки у контексті соціально-психологічної адаптації особистості.
24. Ціннісні орієнтації як чинник соціально-психологічної адаптації особистості.
25. Стиль життя як чинник соціально-психологічної адаптації особистості.
26. Вплив культурних установок на розлади соціально-психологічної адаптації особистості.
27. Автономність як чинник соціально-психологічної адаптації.
28. Агресивність особистості: причини та шляхи подолання.
29. Схема-терапія у роботі з соціально дезадаптованими неповнолітніми.
30. Служби пробачії та міжпрофесійна взаємодія у роботі з соціально-психологічною адаптації.

8.6. Орієнтовний перелік питань для семестрового комплексного контролю.

1. Напрямки досліджень адаптації.
2. Стадії адаптації.
3. Процесуальний і результативний підходи до вивчення адаптації.
4. Сукупність психічних якостей, які сформувалися в процесі адаптації і призвели до того або іншого результату.
5. Сукупність новоутворень (знання, вміння, навички, система міжособистісної взаємодії з соціальним оточенням).
6. Самождественність адаптанта.
7. Схема оцінки процесу адаптації.
8. Індивідуальні механізми адаптації.
9. Адаптивні процеси і реакції людини як індивіда в умовах істотних змін у зовнішньому середовищі.
10. Адаптація як безперервне протиріччя між змінами і збереженням, динамікою та статикою.
11. Концепція адаптаційного синдрому Р. Сельє.
12. Індивідуальний рівень адаптивності.
13. Рівні адаптивності за характером реактивності організму.
14. Типи індивідів (В. П. Скарбників), в залежності від особливостей протікання адаптивних процесів.
15. Адаптація і біоритми.
16. Деадаптація особистості у психодинамічних теоріях (К. Абрахам, , М. Кляйн, З. Фрейд).
17. Теорія об'єктних відносин (Д. Віннікот),
18. Теорії неофрейдистів (А. Адлера, К. Юнга) та еґо-психологів (Е. Еріксон, К. Хорні),
19. Теорія прихильності прив'язаності (Д. Боулбі).
20. Типові особистісні розлади внаслідок порушень прив'язаності.
21. Теорія сепарації-індивідуації (Маргарет Малер).
22. Теорія мислення У. Біона і нові техніки дитячого аналізу.
23. Дослідження внутрішніх суперечностей як різновиду психологічної деадаптації в теорії поля К. Левіна та когнітивній концепції Л. Фестінґера.
24. Гуманістичні теорії особистості К. Роджерса, А. Маслоу.
25. Когнітивно-біхевіоральні концепції деадаптації особистості.
26. Теорія сімейних систем М. Боуена.
27. Психогенеалогія (А. Шутценбергер)
28. Дослідження деадаптації у працях українських дослідників (Н.Ю. Максимова, С.І. Яковенко та ін).
29. Концепції духовності у подоланні деадаптації (Д. Авдєєв, І. Влахос).
30. Стан дослідження феномена деадаптації неповнолітніх у зарубіжній та вітчизняній літературі.
31. Психофізіологічні чинники виникнення девіантної поведінки неповнолітніх.
32. Порушення поведінки, зумовлені дисгармонійним психічним розвитком
33. Психологічна та соціальна деадаптація неповнолітніх.
34. Вікові аспекти деадаптації неповнолітніх.
35. Психологічна травма і деадаптація.
36. Амбівалентність та адаптація неповнолітніх.
37. Змістові аспекти-складові феномена амбівалентності.
38. Мотиваційна, афективно-когнітивна та поведінкова складові особистісної деадаптації.
39. Навіюваність деадаптованих неповнолітніх (І. Манілов), емпатія (Т. Рябовол) та саморегуляція (О. Максим) деадаптованих молодших школярів.
40. Смісложиттєві орієнтації (В. Харитонов) та соціальна спрямованість особистості деадаптованих підлітків (Л. Філоненко).
41. Авторська модель критеріїв оцінювання соціально-психологічної адаптації-деадаптації

- неповнолітніх.
42. Сутність суб'єктивного та об'єктивного підходів до вимірювання дезадаптації неповнолітніх.
 43. Порушення правових норм: делінквентна поведінка.
 44. Порушення моральних норм поведінки: педагогічна занедбаність, біологічно зумовлена соціальна дезадаптація, власне важковиховуваність, ситуативна дезадаптація (Н.Ю. Максимова).
 45. Стереотипи поведінки: оригінали-диваки, особистість з порушеннями психофізичного розвитку.
 46. Адиктивна поведінка (епідеміологія хімічної залежності, фактори ризику адиктивної поведінки, нейропсихологічні паттерни адиктивної поведінки (Б. Ткач).
 47. Особливості клінічних форм адиктивної поведінки.
 48. Нехімічні адикції.
 49. Рівні дезадаптації.
 50. Рівні дезадаптації в залежності від етапу травматизації, чинників та умов формування.
 51. Сучасні моделі вимірювання соціально-психологічної дезадаптації неповнолітніх.
 52. Методи діагностики дезадаптації неповнолітніх та їх інтерпретація.
 53. Проблеми інтерпретації діагностичних процедур.
 54. Проективні методи діагностики дезадаптації неповнолітніх.
 55. Особливості роботи психолога залежно від типу професійного середовища.
 56. Взаємодія психолога з іншими фахівцями у процесі діагностики та надання психологічної допомоги.
 57. Психологічне консультування з проблем дезадаптації.
 58. Психотерапія та психокорекція дезадаптації неповнолітніх.
 59. Техніки класичних напрямків психотерапії у вирішенні проблем дезадаптації
 60. Потенційні можливості нових напрямків психотерапії з подолання дезадаптації неповнолітніх
 61. Асоціативні методи роботи з соціально дезадаптованими неповнолітніми.
 62. Способи регуляції психофізіологічних станів.
 63. Особистість як суб'єкт адаптації.
 64. Групові та індивідуальні форми роботи психолога з дезадаптованими.
 65. Програми корекційної роботи відповідно до проявів соціальної дезадаптації.
 66. Проективні методи роботи з підвищення адаптаційних ресурсів особистості.
 67. Техніки роботи з психологічною травмою (Дженей Уайнхолд, Беррі Уайнхолд).
 68. Асоціативні методи роботи з психологічною травмою COPE (подолання) – Офра Аялон.
 69. Робота з механізмами психологічного захисту дезадаптованих: проєкцією, раціоналізацією, запереченням та ін. (А. Пилипенко, І. Соловйова).
 70. Техніки роботи з агресією (гра Гюнтера Хорна “Лепешка”) та дитячо-батьківськими стосунками.
 71. Фототерапія у роботі з дезадаптованими (У. Халкола, О. Копитін). Ресурси казкотерапії (З. Евстігнеєва, Р. Ткач).
 72. Техніки контейнерування, або трансформації (У. Біон).
 73. Техніки роботи з відчуттями
 74. Витоки наукових основ ресурсного підходу. Б. Вернефельт – засновник ресурсного підходу.
 75. Основне положення ресурсного підходу – досягнення рівноваги між експлуатацією існуючих ресурсів та розвитком нових.
 76. Ресурс як: запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби; засіб, можливість, якими можна скористатися у разі необхідності.
 77. Зовнішні, внутрішні та індивідуально-психологічні ресурси
 78. Види потенціалів особистості
 79. Рівні професійної мотивацій та їх роль у забезпеченні адаптивних процесів.
 80. Мотивація професійного навчання та перенавчання.
 81. Мотивація професійного розвитку у професійній діяльності.
 82. Стрес і адаптація.

83. Стрес і стресостійкість особистості.
84. Фрустрація і агресивність особистості.
85. Терпимість і стрес-толерантність.
86. Індивідуальний стиль діяльності.
87. Психологічна структура управлінської адаптації.
88. Труднощі цілепокладання, взаємодії, особливості емоційного реагування та їх усвідомлення.
89. Характеристика психологічного простору особистості у процесі професійної діяльності.
90. Процесуальний і результативний підходи до вивчення адаптації.

8.7. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

9. Рекомендовані джерела

Основна

1. Грись А. М. Оптимізація адаптаційних можливостей осіб з особливими потребами / А. М. Грись // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д.Максименка. – К., 2008. – Т. X, ч. 2. – С. 153–161.
2. Грись А. М. Адаптивні функції образу-Я неповнолітніх / А. М. Грись // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XIII. – Ч. 5. – К. : Гнозис, 2011. – С. 85–94.
3. Грись А.М. Теорія і практика підготовки психологів до роботи з соціально дезадаптованими неповнолітніми / А. М. Грись. – К. : Геопринт, 2013. – 280 с.
4. Мельникова Н. Н. Диагностика социально-психологической адаптации личности : учебное пособие / Н. Н. Мельникова. – Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2004. – 57 с.
5. Налчаджян А. А. Психологическая адаптация : механизмы стратегии / А. А. Налчаджян . – [2-е изд, перераб. и доп.] – М. : Эксмо, 2010. – 368 с.
6. Реан А.А. Психология адаптации личности / А.А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. – СПб.: Прайм- ЕВРОЗНАК, 2008. – 479 с.
7. Ромм М. В. Философия и психология адаптивных процессов: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / М. В. Ромм. – М. : Изд-во МПСИ ; Воронеж : Издательство НПО «МОДЕК», 2006. – 296 с.
8. Грись А. М. Оптимізація адаптаційних можливостей осіб з особливими потребами / А. М. Грись // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д.Максименка. – К., 2008. – Т. X, ч. 2. – С. 153–161.
9. Грись А. М. Адаптивні функції образу-Я неповнолітніх / А. М. Грись // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XIII. – Ч. 5. – К. : Гнозис, 2011. – С. 85–94.
10. Грись А.М. Теорія і практика підготовки психологів до роботи з соціально дезадаптованими неповнолітніми / А. М. Грись. – К. : Геопринт, 2013. – 280 с.
11. Мельникова Н. Н. Диагностика социально-психологической адаптации личности : учебное пособие / Н. Н. Мельникова. – Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2004. – 57 с.
12. Налчаджян А. А. Психологическая адаптация : механизмы стратегии / А. А.

- Налчаджян . – [2-е изд, перераб. и доп.] – М. : Эксмо, 2010. – 368 с.
13. Реан А.А. Психология адаптации личности / А.А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. – СПб.: Прайм- ЕВРОЗНАК, 2008. – 479 с.
 14. Ромм М. В. Философия и психология адаптивных процессов: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / М. В. Ромм. – М. : Изд-во МПСИ ; Воронеж : Издательство НПО «МОДЕК», 2006. – 296 с.
 15. Dieter J. Avatar's neurobiological traces in the self-concept of massively multiplayer online role-playing game (MMORPG) addicts / J. Dieter, H. Hill, M. Sell, I. Reinhard, S. Vollstädt-Klein et all.// Behavioral Neuroscience. – Feb 2015. – Vol 129(1) – pp. 8-17
 16. Ferguson Ch. Does Movie or Video Game Violence Predict Societal Violence? It Depends on What You Look at and When / Ch. Ferguson // Journal of Communication. – February 2015. – 65 (1) – pp. 193–212. doi:10.1111/jcom.12142
 17. Lee Ch. Effects of college students' video-gaming behavior on selfconcept clarity and flow / Ch. Lee, K.D. Aiken // Social Behavior and Personality – 2012 – Vol 40 – No 4 – pp. 673-679.
 18. Sakhno S. V. The role of creativity in the development of reflection of women prisoners / S. V. Sakhno // “The First International Congress on Social Sciences and Humanities”. Proceedings of the Congress (10 December, 2013). “East West” Assotiation for Advanced Studies and Higher Education GmbH. – Vienna. – 2013. – P. 133–138.
 19. Schaufeli, W. B. Measurement of burnout: A review. In Professional Burnout: Recent Development in Theory and Research / ed. W. B. Schaufeli, C. Maslach, T. Marek. – Washington, DC : Taylor & Francis, 2005. – P. 199–215.
 20. Mark A. Blais (Editor), Matthew R. Baity (Editor), Christopher J. Hopwood (Editor) Clinical Applications of the Personality Assessment Inventory. – 2010 – P.238
 21. Cathleen Jordan. Clinical Assessment for Social Workers: Quantitative and Qualitative Methods. – 2020 – P.496.
 22. W Joel Schneider, Elizabeth O Lichtenberger, Nancy Mather. Essentials of Assessment Report Writing. – 2018 – P.496.
 23. Paula T Trzepacz, Robert W Baker. The Psychiatric Mental Status Examination. – 2003 – P.216.
 24. Dennis M Donovan, PhD (Editor), G Alan Marlatt, PhD (Editor). Assessment of Addictive Behaviors. – 2008 – P.480.
 25. Joni L Mihura, PhD (Editor), Gregory J Meyer, PhD (Editor). Using the Rorschach Performance Assessment System(r) (R-Pas(r)). – 2017 – P.416.
 26. Paul E Meehl. Clinical Versus Statistical Prediction: A Theoretical Analysis and a Review of the Evidence. – 2013 – P.164.
 27. Julie A Suhr, PhD. Psychological Assessment: A Problem-Solving Approach. – 2015 – P.308.
 28. Jason T Olin, Carolyn Keatinge. Rapid Psychological Assessment. – 2008 – P.336.
 29. William N Friedrich. Psychological Assessment of Sexually Abused Children and Their Families. – 2009 – P.384.

Додаткова

30. Абраменкова В.В. Социальная психология детства в контексте развития отношений ребенка в мире / В.В.Абраменкова // Вопросы психологии. – 2002. – № 1.– С. 3–16.
31. Абрамова Ю.Г. Психология среды: истоки и направления развития / Ю.Г.Абрамова // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 130–136.
32. Абульханова-Славская К.А. О субъекте психической деятельности / Абульханова-Славская К.А. – М. : Наука, 1973. – 287 с.
33. Авдеев В.В. Психотехнология решений проблемных ситуаций : в 2 т. / Авдеев В.В. – М. : Изограф, т.1.- 1997.– 536 с.
34. Алексеєва М.І. Внутрішньосімейна взаємодія та самоакцептація підлітків / М.І. Алексеєва, О.Б. Насонова // Психологія : науково-метод. зб. – К. : Освіта. – Вип. 40. – 1993. – С.63–73.

35. Антонова-Турченко А.Г. Психологическая диагностика и коррекция личности трудновоспитуемых детей и подростков / Антонова-Турченко А.Г., Дранищева Э.И., Дробот Л.С. – К. : ИСИО, 1997. – 309 с.
36. Ахмедов, А. Б. "Образ Я" у подростков, переживших военные действия / А. Б. Ахмедов // Мир психологии. – 2009. – № 4. – С. 159-163.
37. Баженов В.Г. Психологические механизмы коррекции девиантного поведения школьников. / В.Г. Баженов, В.П. Баженова. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 320 с.
38. Басюк О. Б. Залежність образу – Я від значущих інших як складова невротичності в юнацькому віці. / Басюк О. Б. // Журнал «Практична психологія та соціальна робота», 2008, № 11.
39. Байярд Роберт Т., Байярд Джин. Ваш беспокойный подросток. Практическое руководство для отчаявшихся родителей. / Роберт Т. Байярд, Джин Байярд. Пер. с англ. А. Б. Орлова. (школа для родителей) – М., «Семья и школа», 1995. – 232 с.
40. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Роберт Бернс ; пер. с англ. ; под ред. В.Я. Пилиповского. – М. : Прогресс, 1986. – 422 с.
41. Бороздина Л.В. Концепция “Я” и характер реакции на фрустрацию как детерминанты социальной адаптации молодежи / Л.В. Бороздина, С.В. Русаков // Понимание и общение в учебно-воспитательном процессе. – Фрунзе : Факел, 1983. – С.75-78.
42. Бютнер К. Жить с агрессивными детьми / К. Бютнер. Пер. с нем. - М.: Педагогика, 1991. - 144 с.
43. Вакуліч Т.М. Потенціал психоаналітичних теорій у пізнанні та розумінні порушень складових образу Я соціально дезадаптованих неповнолітніх // Т.М.Вакуліч / Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. - 2019. - Том. XI: Психологія особистості. - Випуск 16. - С. 71-93.
44. Вереїна Л.В. Досвід формування позитивної емоційної орієнтації Я-образу / Л.В. Вереїна // Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – 2002. - Т. IV – ч. 3. – С. 34-38.
45. Гофман Э. «Представления себя другим» / Э. Гофман // Современная социальная психология. – М.: МГУ, 1984. С.184-196.
46. Грецов А. Тренинг уверенного поведения для старшеклассников и студентов / А. Грецов. – СПб.: Питер, 2008. – 192 с.: ил. – (Серия «книги А.Грецова»).
47. Гошовський Я. Генезисна самоорганізація у контексті ресоціалізації депривованої особистості / Ярослав Гошовський // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку : збірник матеріалів конференції / За заг. ред. проф. Ж.П. Вірної. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – С.28–35.
48. Гошовський Я.О. Становлення образу Я в підлітків школи-інтернату в умовах депривації батьківського впливу: дис.... канд. психол. наук: 19.00.07 / Гошовський Ярослав Олександрович. – К., 1995. – 177 с.
49. Демина Л.Д., Ральникова И.А. Психическое здоровье и защитные механизмы личности / Демина Л.Д., Ральникова И.А. - Изд-во Алтайского государственного университета, 2000. – 123 с.
50. Заклик Г.М., Луців М.В. Соціально-психологічна адаптація та взаємодія з оточенням в осіб з проявами девіантної поведінки. «Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум». 11 червня 2015 р. – Львів : ЛІ МАУП, 2015. – С. 74-79
51. Егоров А.Ю. Игумнов С.А. Клиника и психология девиантного поведения. / Егоров А.Ю. Игумнов С.А. Научное издание. – СПб.: Речь, 2010. – 398 с.
52. Максимова Н.Ю. психологія девіантної поведінки: навч. посібник / Н.Ю. Максимова . – К.: “Либідь”. 2011. – 520 с.
53. Абраменкова В.В. Социальная психология детства в контексте развития отношений ребенка в мире / В.В.Абраменкова // Вопросы психологии. – 2002. – № 1.– С. 3–16.
54. Абрамова Ю.Г. Психология среды: истоки и направления развития / Ю.Г.Абрамова // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 130–136.
55. Абульханова-Славская К.А. О субъекте психической деятельности / Абульханова-Славская К.А. – М. : Наука, 1973. – 287 с.

56. Авдеев В.В. Психотехнология решений проблемных ситуаций : в 2 т. / Авдеев В.В. – М. : Изограф, т.1.- 1997.– 536 с.
57. Алексеева М.І. Внутрішньосімейна взаємодія та самоакцептація підлітків / М.І. Алексеева, О.Б. Насонова // Психологія : науково-метод. зб. – К. : Освіта. – Вип. 40. – 1993. – С.63–73.
58. Антонова-Турченко А.Г. Психологическая диагностика и коррекция личности трудновоспитуемых детей и подростков / Антонова-Турченко А.Г., Дранищева Э.И., Дробот Л.С. – К. : ИСИО, 1997. – 309 с.
59. Ахмедов, А. Б. "Образ Я" у подростков, переживших военные действия / А. Б. Ахмедов // Мир психологии. – 2009. – № 4. – С. 159-163.
60. Баженов В.Г. Психологические механизмы коррекции девиантного поведения школьников. / В.Г. Баженов, В.П. Баженова. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 320 с.
61. Басюк О. Б. Залежність образу – Я від значущих інших як складова невротичності в юнацькому віці. / Басюк О. Б. // Журнал «Практична психологія та соціальна робота», 2008, № 11.
62. Байярд Роберт Т., Байярд Джин. Ваш беспокойный подросток. Практическое руководство для отчаявшихся родителей. / Роберт Т. Байярд, Джин Байярд. Пер. с англ. А. Б. Орлова. (школа для родителей) – М., «Семья и школа», 1995. – 232 с.
63. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Роберт Бернс ; пер. с англ. ; под ред. В.Я. Пилиповского. – М. : Прогресс, 1986. – 422 с.
64. Бороздина Л.В. Концепция “Я” и характер реакции на фрустрацию как детерминанты социальной адаптации молодежи / Л.В. Бороздина, С.В. Русаков // Понимание и общение в учебно-воспитательном процессе. – Фрунзе : Факел, 1983. – С.75-78.
65. Бютнер К. Жить с агрессивными детьми / К. Бютнер. Пер. с нем. - М.: Педагогика, 1991. - 144 с.
66. Вереіна Л.В. Досвід формування позитивної емоційної орієнтації Я-образу / Л.В. Вереіна // Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – 2002. - Т. IV – ч. 3. – С. 34-38.
67. Гофман Э. «Представления себя другим» / Э. Гофман // Современная социальная психология. – М.: МГУ, 1984. С.184-196.
68. Грецов А. Тренинг уверенного поведения для старшеклассников и студентов / А. Грецов. – СПб.: Питер, 2008. – 192 с.: ил. – (Серия «книги А.Грецова»).
69. Гошовський Я. Генезисна самоорганізація у контексті ресоціалізації депривованої особистості / Ярослав Гошовський // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку : збірник матеріалів конференції / За заг. ред. проф. Ж.П. Вірної. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – С.28–35.
70. Гошовський Я.О. Становлення образу Я в підлітків школи-інтернату в умовах депривації батьківського впливу: дис.... канд. психол. наук: 19.00.07 / Гошовський Ярослав Олександрович. – К., 1995. – 177 с.
71. Демина Л.Д., Ральникова И.А. Психическое здоровье и защитные механизмы личности / Демина Л.Д., Ральникова И.А. - Изд-во Алтайского государственного университета, 2000. – 123 с.
72. Егоров А.Ю. Игумнов С.А. Клиника и психология девиантного поведения. / Егоров А.Ю. Игумнов С.А. Научное издание. – СПб.: Речь, 2010. – 398 с.
73. Максимова Н.Ю. психологія девіантної поведінки: навч. посібник / Н.Ю. Максимова . – К.: “Либідь”. 2011. – 520 с.
74. Павлюк М.М. Самостійність у контексті розвитку адаптивного потенціалу військовослужбовців, що повернулися із зони АТО: досвід та перспективи. // М.М. Павлюк, / Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. - 2019. - Том. XI: Психологія особистості. - Випуск 15. - С. 405-415.